

La maleta de l'exili de Lluís Companys

El Tarròs (Urgell), la població d'on era natural el president afusellat, ha pogut veure bona part dels documents i fotografies que portava a sobre quan el van detenir i que va comprar l'Arxiu Nacional de Catalunya a França en una subhasta. Tot plegat, un aperitiu dels actes que el 2004 recordaran la figura de Companys.

No és la caixa de Pandora, però de l'atrotinada maleta de pell amb què va marxar a l'exili Lluís Companys han sortit molts records i massa ferides sense tancar. Va romandre durant seixanta anys oblidada a La Baule, la població de la Bretanya francesa on va ser detingut el president afusellat. El dia 3 de juny, l'Arxiu Nacional de Catalunya va adquirir en subhasta pública a Rennes la maleta i tot el que contenia: més de mig miler de fotografies i documents. Es van necessitar 15.000 euros (comissions a banda) per aconseguir que retornés a casa aquest llegat. Recentment, els veïns del Tarròs, la petita població de l'Urgell on va néixer Companys el 1888, han pogut veure de prop aquest patrimoni documental. L'església de la localitat va acollir una exposició molt emotiva que suposava un tast del que serà el Fons Documental de Companys de l'Urgell. En aquest sentit, cal destacar que el director de Patrimoni de la Generalitat, Josep Maria Sans Travé, i la presidenta del Consell Comarcal, Rosa Maria Mora, van anunciar que l'Urgell rebrà una rèplica de tots i cadascun dels documents de la maleta. Sans Travé va afegir que aquest patrimoni és "d'un alt valor sentimental" i que a més a més complementa el fons Companys cedit per Euskadi i la família del dirigent republicà.

L'historiador de Cervera Josep Benet va descriure en el seu llibre *La mort del president Companys* (Edicions 62) com va anar la seva detenció. Es va produir el 13 d'agost del 1940, quan tres agents

de la Gestapo el van localitzar a La Baule, on s'havia quedat aïllat després de la fulminant ensorrada de la resistència francesa. Si el president no havia fugit de França era perquè havia desaparegut el seu fill deficient mental, el que va fer que no abandonés la casa que tenia llogada en aquesta població de la Bretanya. En tornar a casa cap a dos quarts de set de la tarda amb la seva dona i un nebot, la minyona els va informar que una persona que parlava un francès molt precari havia demanat per ell. Companys va tenir un pressentiment estrany, diu Benet, i per no preocupar la seva esposa va optar per dissimular llegint un llibre agafat a l'atzar de la biblioteca del propietari de la casa. Era una edició de les *Vies des Saints* de l'any 1871. La resta, és història. Tres agents de la policia militar alemanya el detenien poc després i Companys moria afusellat al castell de Montjuïc el 15 d'octubre d'aquell mateix any. Carme Ballester, la seva dona, va guardar aquest llibre religiós i li va fer una anotació: "El moment en què va ésser agafat i fet presoner pels alemanys, el meu estimat i mai més oblidat espòs tenia aquest llibre a les mans i per això el guardo i l'estimo...". És una de les joies de la maleta que va canviar de mans a l'Hotel des Ventes de Rennes a principi d'estiu.

Però el gruix documental més important el conformen el mig miler de fotografies. Es tracta d'originals sobre paper, la majoria de 18 per 24 centímetres. Les imatges reflecteixen l'activitat política de Companys entre 1934 i 1938 o,



EL TEMPS

La petita localitat del Tarròs esdevindrà d'aquí poc un museu obert al voltant de la figura de Lluís Companys, sense dubte el seu fill més universal.

el que ve a ser el mateix, d'ençà que accedeix a la presidència de la Generalitat fins al final de la Guerra Civil, quan ha de creuar la frontera. Algunes d'aquestes fotografies duen una inscripció que podria ser autògrafa de Companys. En una escriu: "A bord de l'Uruguay." És el vaixell on va ser empresonat arran dels fets d'Octubre. També n'hi ha d'altres en què Companys es mostra no com el president màrtir que va ser, sinó com l'home que viu en una situació límit. Així, li'n dedica una a la seva esposa: "A Carme, l'amor únic i definitiu de la meua vida." Aquesta porta data: desembre del 1934. També es veu la imatge de Companys posant per a un artista que esculpia el seu bust arran del seu nomenament com a president de la Generalitat després de la mort de Francesc Macià el dia de Nadal del 1933. En d'altres fotografies, Companys s'adreça a les masses desmostrant els seus dots com a orador.

A més, la maleta inclou tretze pàgines amb discursos radiofònics pronunciats cap al final de la guerra i una carpeta amb retalls de premsa, targetes personals i paper de carta amb la capçalera "El president de la Generalitat de Catalunya saluda...".

Tot això podrà consultar-se a Internet, ja que la Generalitat té la intenció de crear una pàgina web per difondre el

contingut de la maleta, segons va explicar al Tarròs Josep Maria Sans Travé. Primer, però, l'Arxiu Nacional de Catalunya treballa en la identificació dels fotògrafs de les imatges i dels personatges que hi apareixen, a la vegada que es procura certificar les circumstàncies i la data exacta de cada fotografia.

Al Tarròs, però, ja no es podien esperar més per conèixer de primera mà el contingut d'aquesta maleta. D'aquí que s'organitzés aquesta exposició fotogràfica. Lluís Companys és el fill més il·lustre de la població. És lloc de pelegrinatge no sols per a Esquerra Republicana de Catalunya, partit en què militava el president afusellat, sinó per a tota la classe política. Tant l'11 de setembre, coincidint amb la diada nacional de Catalunya, com el 15 d'octubre, data en què va ser afusellat al castell de Montjuïc, Companys és recordat al Tarròs, on es va erigir un monument a la seva memòria. Al Tarròs encara hi viu família directa del malaurat president de la Generalitat durant la Segona República, com ara el seu nebot, Josep Companys Marsà.

L'oblit impossible. La figura de Lluís Companys no tan sols s'ha mantingut viva al Tarròs. Cal recordar que el 1999, coincidint amb el cinquanta-nou aniversari de la seva execució, la Generalitat

va publicar l'edició facsímil íntegra de l'expedient del consell de guerra sumariíssim que va patir del 3 al 15 d'octubre del 1940. L'expedient original contra el que fóra president català es troba a l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona. Amb aquesta publicació s'acabava una encesa polèmica entre dos historiadors que va durar més de dos anys. Tot va començar arran de la publicació del llibre *El consell de guerra a Lluís Companys* (Proa), de Josep Maria Figueres, que va aparèixer el setembre del 1997, i *La mort del president Companys* (Edicions 62), de Josep Benet, publicat el juny del 1998. Figueres va aconseguir accedir al sumari i va copiar a mà els setanta-vuit folis que el conformen. Un mes després de publicar-se aquest llibre, Benet va assegurar que l'obra "és una estafa", ja que presenta un sumari del consell de guerra "ple d'errors de transcripció". El lleidatà va fer pública una llista on va contrastar i va rebatre els més de 250 errors que va detectar comparant allò publicat per Figueres amb el document original. Benet va afegir que Figueres s'havia basat en "una còpia deficient i en molts punts intel·ligible", la qual cosa va convertir la publicació "en una font de despropòsits de tota mena". En el seu llibre, l'historiador de Cervera va transcriure literalment i íntegra la sentència de mort contra Companys i va presentar documents essencials sobre la seva detenció a França. El facsímil de la Generalitat es va convertir, doncs, en una mena de document que acabava amb aquesta polèmica que tanta polseguera va aixecar. Venia avalat per l'aleshores director del Museu d'Història de Catalunya, Josep Maria Solé i Sabaté, amb un text autògraf de Companys escrit la vigília del consell de guerra a mena de testament.

No ha estat l'última vegada que el nom de Lluís Companys s'introdueix amb força en l'actualitat catalana. L'exemple més recent data de l'última campanya electoral, quan el candidat a president per Convergència i Unió, Artur Mas, va declarar allò que ni Macià, ni Companys, ni Tarradellas, ni Barrera haurien lliurat mai Catalunya a un partit estatalista com el PSOE. En el Partit dels Socialistes de Catalunya, les declaracions

no van caure gens bé. Però també van ser contestades pels d'Esquerra Republicana de Catalunya. Josep-Lluís Carod-Rovira va replicar a Mas que no era ningú per citar els noms dels expresidents catalans i va tornar-li el polèmic comentari amb la mateixa moneda, advertint que "Macià o Companys mai haurien pactat amb la CEDA, ni haurien fet Gil Robles president de la República", en referència al suport dels convergents al Govern de José María Aznar quan aquest no va obtenir la majoria absoluta.

Recuperar la maleta de l'exili de Lluís Companys és, doncs, més que una fita històrica i patrimonial. De les moltes ferides de la Guerra Civil espanyola que encara no s'han tancat, la que potser costa més de cicatritzar és la de l'afusellament de l'anomenat president màrtir.

Aquests documents que s'han pogut veure al Tarròs i que ja formen part de l'Arxiu Nacional de Catalunya són la memòria d'un país que no vol oblidar.

L'afusellament del president és la ferida de la Guerra Civil que potser costa més de cicatritzar

Amb la compra a França de la maleta, el setantè aniversari del nomenament de Companys com a president de la Generalitat, que es commemorarà l'any vinent, tindrà un regust més sentimental que mai.

Al Tarròs ja es preparen. El Consell Comarcal de l'Urgell ha elaborat recentment un projecte per crear el primer ac-

cés de vianants al monument al president Lluís Companys. Fins ara, només es podia arribar per carretera al lloc on es recorda aquesta víctima del franquisme. El passeig projectat pel Consell de l'Urgell, de tres metres d'amplada, tindrà un caràcter didàctic i estarà decorat amb motius de la vida personal i política de Companys. És només una de les moltes iniciatives que bullen a la comarca en record del president. També es planteja posar el nom de Companys a la biblioteca de la comarca i dedicar-li una ruta en bicicleta per l'Urgell amb destinació final al Tarròs, un nucli de la localitat de Tornabous.

Companys continua viu a la població que el va veure néixer. L'emoció amb què es van rebre les fotos històriques de la maleta així ho demostra. Eren encara no un centenar. Noranta, per ser exactes. Records en blanc i negre que van reviure tots i cadascun dels veïns del Tarròs.

Anna Sàez

FUNDACIÓ
Caixa Sabadell
Pel compromís social

EXPOSICIONS

EL MÓN DELS SOMNIS

ELS PINTORS SURREALISTES I
SALVADOR DALÍ



Lloc: Saló modernista de Caixa Sabadell
C/ de Gràcia, 17. Sabadell



QUI NO ANUNCIA NO VEN!

Els artistes catalans i la publicitat (1888-1929)

Lloc: Sala d'Exposicions de Caixa Sabadell
C/ de Gràcia, 17. Sabadell

Inauguració: 16 de desembre de 2003 a les 19,30 h

Durada: fins el 29 de febrer de 2004 • Horari: de dilluns a diumenge de 12 a 14 h i de 18 a 21 h
Visites Guiades: Diumenges i festius a les 12 h (*El Món dels Somnis*) i a les 13 h (*Qui no anuncia no ven*)
Visites per a grups: tel. 696 406 767

Informació: Tel. 937 259 522 | fundació@caixasabadell.es | www.fcaixasabadell.org